

Василис Петсинис
Центар за Русију и источноевропске
студије, Универзитет у Бирмингему,
Уједињено Краљевство

UDK: 316.453
Прегледан научни рад
Примљен: 29. 06. 2004.

ВОЈВОЂАНСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ: САДАШЊЕ СТАЊЕ И БУДУЋИ ИЗГЛЕДИ

Овај текст тежи критичком прегледу стања у којем се налазе националне мањине настањене у аутономној покрајини Војводини. Пре свега, скициран је последњи законски оквир о националним мањинама како на савезном, тако и на покрајинском нивоу. Затим се даје процена стања у образовању на мањинским језицима у Војводини, као и ситуација у електронским и штампаним медијима националних мањина. Аутор покушава да покаже да се ефикасна заштита колективних идентитета војвођанских националних мањина преваходно ослања на два чиниоца: а) потпуној имплементацији најновијих законских (како савезних, тако и покрајинских) одредби; б) ставу самих националних мањина према проблему очувања својих групних идентитета.

Кључне речи: националне мањине, аутономна покрајина Војводина, групни идентитет, образовање, медији и штампа.

Увод

Политичке промене у октобру 2000. године створиле су разноликост развојних процеса у Србији и Црној Гори. Неки од тих процеса били су вањског карактера (нпр. прогресивно обнављање државног чланства у различитим међународним организацијама), док су други мали унутрашњу димензију. Један од унутарњих развојних процеса који се тичао права и слобода националних мањина било је представљање новог законског оквира; нови закон о националним мањинама донесен је у фебруару 2002. у овом чланку критички ћемо се осврнути на садашње стање и будуће изгледе националних мањина у српској Аутономној покрајини Војводини. Пре свега, ставићемо у контекст измене у новом законском оквиру које се тичу националних мањина у Војводини на федералном као и на покрајинском нивоу (нпр. Омнибус закон из 2002). Затим ћемо проценити образовне могућности доступне на језицима мањина, као и стање медија и штампе националних мањина. Уопштено, покушавам да покажем да је ефикасно јамство колективног идентитета националних мањина у Војводини првенствено ослања на два фактора: а) потпуном примењивању нових законских (федералних, као и покрајинских) одредби, б) ставу

самих националних мањина према питању очувања њиховог групног идентитета.

Нови законски оквир

Савезна влада Србије и Црне Горе инаугурисала је 27. фебруара 2002. године нови «Закон о заштити права и слобода националних мањина», с циљем гарантовања ефикасније заштите индивидуалних и колективних права националних мањина¹. У предговору националне мањине су дефинисане као «оне групе у оквиру становништва Србије и Црне Горе које имају карактеристике попут језика, културе, националне или етничке припадности, порекла или верских уверења које их разликују од већине становништва, и чији се чланови сусрећу с одређеним проблемима при очувању свог колективног идентитета, укључујући традицију, културу, језик или вероисповест» (Члан 2: Одређивање националне мањине).

Као формална индикација «позитивне дискриминације» закон диктира да посебна пажња буде посвећена побољшању друштвеног статуса појединаца који припадају националној мањини Рома (Члан 4: Мере за обезбеђење равноправности). Заиста, ово формално признавање Рома као једне од државних националних мањина је само по себи значајна новина. Штавише, закон стриктно забрањује било какав покушај законских мера које смерају насилну асимилацију јединки које припадају националним мањинама (Члан 5: Слобода националног опредељивања и изражавања).

Још једна одредба вредна пажње је загарантовано право припадника националних мањина да слободно сарађују с правним субјектима смештеним изван административних граница Србије и црне Горе, посебно с онима с којима деле неку заједничку етничку, културну, лингвистичку или верску сличност (Члан 6: Право сарадње са сународницима у земљи и у иностранству).

С обзиром на службену употребу мањинских језика и писама, припадници националних мањина на територији Србије и црне Горе сада имају право да службено користе свој језик унутар општина или територија уколико чине 15% локалног становништва (Члан 11: Службена употреба језика или писма). Исти члан такође обезбеђује службену употребу мањинских језика у судским поступцима, као и изборни материјал на тим језицима. Штавише, припадницима националних мањина на претходно поменутих територијама или општинама зајамчено је право давања назива улица и других јавних места на свом језику. Даље, на подручјима где национална мањина чини 15 % локалног становништва, савезни закон и други слични акти такође треба да буду штампани на језику мањина. Такође, припадницима оних националних мањина које чине мање од 2% укупног становништва Србије и Црне Горе дато је право да контактирају Савезну Скупштину или друге федералне орга-

---

¹ За целовиту текстуелну верзију закона види: Закон о заштити права и слобода националних мањина. Службени лист СРЈ, бр. 11, Београд, 27. фебруар 2002.

не на свом матерњем језику. Држава је сада такође обавезна да финансира културне активности организоване од стране различитих националних мањина (Члан 12: Право на неговање културе и традиције).

С обзиром на сектор образовања, припадници националних мањина на подручјима где мањина чини до 15% локалног становништва сада имају право да се образују на свом матерњем језику и да похађају наставу која се фокусира на историју, уметност и културу те мањине. □ Истовремено, међутим, обавезно је паралелно учење српског језика (Члан 13: Школовање на матерњем језику). Држава је такође обавезна да понуди помоћ припадницима националних мањина који планирају да студирају у иностранству на свом матерњем језику (Члан 14). Штавише, припадници националних мањина сада имају право на оснивање образовних установа, школа или универзитета у којима се настава одвија на језику мањине или на српском језику упоредо с језиком мањине. Што се тиче финансирања таквих пројеката њихови организатори се охрабрују да траже финансијску помоћ од приватних или државних организација и институција из иностранства, али им држава нуди одређене пореске олакшице или друге финансијске подстреке (Члан 15). Свим националним мањинама дозвољено је оснивање радио или телевизијских станица које емитују програм на њиховом језику (Члан 17: Јавно обавештавање на језицима националних мањина).

Ипак, најзначајнија иновација у новом закону је одредба о формирању савезног савета за националне мањине које се састоји од представника националних мањина, у саставу савезне владе (Члан 18: делотворно учешће у одлучивању о питањима посебности у власти и управи – Савезни савет за националне мањине). Поред тога, свака национална мањина има право на свој властити национални савет. Сваки савет је организован као правни субјекат, мањина га бира сваке четири године, и састоји се од петнаест до тридесетпет чланова у зависности од величине мањинске групе. Савети су одговорни за службену употребу мањинских језика и писама, образовање, јавно информисање и културу. Треба да се финансирају из савезног буџета, путем разних донација (Члан 19: национални савети националних мањина), као и из Савезног фонда за националне мањине, још једне нове фокусне институције одговорне за финансирање друштвених, економских, културних и осталих пројеката предузетих од стране припадника националних мањина (Члан 20: Савезни фонд за националне мањине).

Коначно, било какве законске мера које могу да угрозе индивидуална и колективна права националних мањина или да измене националну структуру у општинама или територијама у којима обитавају националне мањине су сада строго забрањене (Члан 22: Заштита права и слобода мањина – забрана нарушавања права мањина). Штавише, национални савети мањина овлашћени су да, у сарадњи са савезним министарством за националне и етничке заједнице, покрену поступак при савезном суду правде уколико процене да су угрожена уставна права припадника националних мањина, или уколико поје-

дини припадник мањинске групе тврди да су прекршена његова/њена право уставна права и слободе (Члан 23: Судска и уставносудска заштита права).

У свему томе нов савезни закон у потпуности следи смернице назначене у Мрежној конвенцији за заштиту националних мањина (Framework Convention for the Protection of National Minorities), скицираној од стране Већа Европе.² За почетак, формална намена како индивидуалних тако и колективних мањинских права кодификованих у документу је у чврстој сагласности са Чланом 13, параграф 2, конвенције (тј. «особе које припадају националним мањинама могу да упражњавају своја права и уживају слободе... појединачно као и у заједници с другима»). Штавише, различите законске и правне одредбе у закону које се односе на забрану било каквих чинова дискриминације, насилне асимилације и других корака који могу да угрозе права и слободе појединаца који припадају националним мањинама веома су конзистентни Члановима 4 (параграф 1), 5 (параграф 2) и 6 (параграф 2) мрежне конвенције. То је такође случај са законски дозвољеним успостављањем медијских и новинских институција од стране особа које припадају националним мањинама (Члан 9, параграф 3 конвенције). Одредбе о слободној јавној употреби мањинских језика у подручјима која су знатно насељена припадницима мањинских група (нпр. имена улица и осталих топографских индикатора) чврсто се придржавају Члана 11 (параграфи 2 и 3) мрежне конвенције. То је такође случај и с клаузулом савезног закона која се односи на: а) обезбеђивање образовања на језицима националних мањина на свим нивоима, б) припрему специјалних уџбеника за националне мањине, с) изучавање предмета који су релевантни за културу, вероисповест, историју и језик националних мањина и д) успостављање приватних образовних установа од стране особа које припадају националним мањинама (Члан 12, параграф 1 и 2; Члан 13, параграф 1; Члан 14, параграф 2). Штавише, законска клаузула која припадницима националних мањина обезбеђује да успоставе и одржавају везе с правним субјектима у страним земљама, посебно оним са којима деле одређене етничке, културне, језичке или верске сличности, у потпуности одговара Члану 17, параграф 1 мрежне конвенције. Неки случајеви, попут нове законске клаузуле која се тиче позитивног расположења државе да понуди финансијске олакшице за оснивање приватних образовних установа од стране особа које припадају националним мањинама (нпр. смањење пореза), иду чак корак преко смерница датих у конвенцији. Конвенција не обавезује дотичне државне агенције да понуде било какву финансијски подстрек за реализацију таквих пројеката (Члан 13, параграф 2). Коначно, ваља да увек имамо на уму да горепоменута одредба о формирању Савезног већа за националне мањине, као и одвојених националних већа, представља радикалну иновацију која нема преседан у европским законима о националним мањинама (са могућим изузетком Мађарске).

² За даље информације види: *Framework Convention for the protection of National Minorities*, Strasbourg: Council of Europe Publishing House, 1995.

Осим ових законских одредби на савезном нивоу, посебне одредбе за националне мањине у Војводини такође су кодификоване у покрајинском законодавству. Најважнију, можда, представља «Омнибус закон» који овлашћује одговорне органе аутономне покрајине да: а) гарантују службену употребу признатих језика и њихових писама на целој територију аутономне покрајине и б) да именује надзорни одбор са задатком инспекције како би се осигурало фактичко провођење те клаузуле (Члан 18, параграфи 1 и 2)³. Поред тога, члан 7, параграф 3 омогућава финансирање културних пројеката, организованих од стране припадника етничких мањина, из покрајинског буџета. Уз поштовање према основном и средњем образовању, Чланови 12 и 13 овлашћују одговорне покрајинске органе да: а) издају образовне програме и уџбенике на језицима националних мањина и б) дозвољавају припремање наставних програма на језицима националних мањина, када мање од 15 ученика по одељењу као матерњи језик говори језик мањине (чланови 12.4, 12.5, 12.8, 13.6, 13.11).

Као што је назначено у одељку с објашњењима закона, по питању службене употребе мањинских језика и писама, процењује се да ће ближа комуникација између одговорних покрајинских органа и чланова локалних националних мањина осигурати да органи брже одговарају на било који захтев других. Такође се може рећи да, у случају Војводине, одредбе савезног закона у комбинацији са претходно поменутиим одредбама «Омнибус закона», представљају прикладну законску мрежу за адекватнију заштиту индивидуалних/колективних права и слобода националних мањина⁴.

Образовање националних мањина

У овом одељку су наглашени развоји на пољу образовања националних мањина у Војводини у пост-Милошевићевској ери. Фокус је посебно бачен на образовне активности националних мањина са реорганизованим колективним

³ «Омнибус закон» скициран је од стране Извршног већа Аутономне покрајине Војводине у Новом Саду 14. децембра 2001. године и службено одобрен од стране републичке скупштине у Београду 4. фебруара 2002. године. За потпуни текст «Омнибус закона», укључујући и одељак са објашњењима, види

<http://www.vojvodina.com/prilozi/omnibus.htm>.

⁴ Одредбама ваља додати и функцију “Већа за питања која се тичу заштите права националних мањина и етничких група” у склопу Извршног већа АП Војводине. Ово тело састоји се од разних стручњака на пољу права, образовања, информисања и културе, а који припадају националним мањинама и другим етничким групама које имају препознатљив статус у покрајини. Појам «етничких група» у правним оквирима Србије и Црне Горе користи се у случају етничких заједница којима још није одобрено и статус колективни правни статус када је у питању потврда њихових групних права (нпр. образовања, јавног информисања на њиховом матерњем језику, итд.). У случају војводине такве групе представљају Украјинци, Чеси и Хрвати. За више информација види <http://www.vojvodina.sr.gov.yu/>.

правним статусом становника аутономне покрајине, углавном Рома, Мађара, Словака, Румуна и Русина.

Роми

Службено признање Рома као националне мањине од стране новог савезног закона створило је неке позитивне помаке на пољу образовања ове мањинске групе. Према новом закону, ромски ученици који похађају школе у оним војвођанским општинама и подручјима са значајним процентом ромског становништва имају право на два часа дневне наставе на матерњем језику, на свим нивоима образовања, о предметима везаним за ромску историју и културу. Ово свакако представља напредак у поређењу са ситуацијом 1997-1998. када је образовање на ромском језику било изборни предмет, организован у два часа недељно и доступан у само четири основне школе и у две општине у читавој покрајини.

Још једно побољшање, што се тиче универзитетског образовања, представља чињеница да су на Универзитету у Новом Саду тренутно запослена четири Рома предавача и да га похађа отприлике 56 студената Рома. Иако се ове бројке чине мизерним у односу на читаву популацију покрајине, оне значе битан напредак⁵. Штавише, успостављање Одељења за ромски језик и културу на Универзитету у Новом Саду иницирала је Матица ромска и остале ромске интересне групе.⁶

Упркос томе, још век постоје неке круцијалне препреке по питању образовања ромске мањине. Роми у Војводини/Србији, као и другде у Европи, су социјално маргинализована и увелико сиромашна група. Последице различите ромске организације нису у стању да саме у потпуности финансирају ромске образовне и културне активности уколико оне представљају базично приватне иницијативе. Током последњих неколико година реализацију таквих пројеката финансијски су помогле невладине организације. Упркос томе помоћ се показала недовољном. Војвођанска ромска елита од новог савезног закона очекује да већи проценат из државних фондова буде упућен за образовне сврхе Рома насељених у Војводини и другде у Србији. То питање је од велике важности, имајући у виду да се многи ромски наставници у основним школама нису показали ефикаснима, углавном због мањка одговарајућег тренинга.

Другу, још важнија препрека представља чињеница да су образовни капацитети већине ромских становника Војводине разочаравајуће ниски. Про-

---

⁵ Ваља даље нагласити су до краја 2000. године ромски ученици похађали у 231 школу основну школу у читавој покрајини. Већина њих похађала је основне школе у Новом Саду (329 ромских ученика), Панчеву (216), Вршцу (191), Руми (190) и Зрењанину (181). Уа детаље око ових бројки види С. Константиновић: Зачеци или крах образовног система Рома у Војводини. *Информатор*, бр. 22-3, 2001, str. 11.

⁶ Интервју са ромским новинаром на РТС Нови Сад, Нови Сад 09/04/2002.

цењује се да је око 75-80% ромског становништва Војводине неписмено, полуписмено или функционално писмено.⁷ Висок степен неписмености међу Ромима је резултат њихове социоекономске специфичности као групе. Заиста, као резултат озбиљног сиромаштва њихових породица, много ромских ученика напушта школу пре стицања чак и основног образовања како би својим родитељима помагали при економским активностима. Штавише, висок патријархални етос присутан међу Ромима одразио се и на образовање. Многе ромске девојчице уопште не добијају основно школско образовање. Уместо тога, оне остају код куће и помажу родитељима при различитим кућним пословима⁸. Коначно, додатну «функционалну» препреку представља чињеница да, као резултат њиховог сиромашног знања српског језика, неки ромски ученици на класификационим испитима за основне школе бивају окарактерисани као «заостали».

Социоекономска маргинализација Рома произвела је процес помоћу којег су се они свесно асимилovali у националну већину. То је углавном случај с образованим Ромима, који сматрају да на тај начин могу да избегну негативне друштвене предрасуде везане за њихову групу и да остваре успешнију личну каријеру. Тај процес, међутим, прогресивно може да начини предавање предмета на ромском језику у војвођанским школама прилично бесмисленим, будући да велика већина војвођанских Рома тренутно изражава велику жељу да им се деца школују на српском, или на језицима мањинских група настањених у истим заједницама⁹.

Такође постоје сметње чисто академског карактера. Успостављање наставног програма на ромском језику, на пример, захтевало би претходну стандардизацију самог језика. Ипак, стварање униформног и стандардизованог литерарног и лингвистичког стила показало се као веома компликован и тежак задатак за ромске интелектуалце широм Србије¹⁰. Слична томе, и можда значајнија, потешкоћа среће се при покушају конструисања ромске заједничке историје. Доступна је веома касна забележена историја о Ромима. Поред

⁷ Види исто; такође Б. Пајић: «Лако је рећи: 'Ромска деца су сиромашна' – разговор с Трифуном Димићем». Информатор, бр. 4-5, 1999.

⁸ О том питању види С. Николић: Однос суботичких Рома према образовању. Информатор, бр. 2-3, 1999. такође види резултате истраживања на микро нивоуведеног у ромском насељу Чонопља (западна Бачка), у Милош и Ката Маринковић: Роми у војвођанским насељима: Чонопља. Зборник Матице Српске за друштвене науке, вол. 104-105, 1998, стр. 278-95.

⁹ Процењује се да се, до пред крај 2000. године, 3527 Рома ученика основних школа у Војводини школовало на српском језику (88.55%), 349 на мађарском (8.76%), 92 на румунском (2.31%), 8 на словачком (0.2%) и 2 на русинском (0.18%). За ове бројке види Константиновић, стр. 11.

¹⁰ У Србији постоје два говорна ромска дијалекта. Један, тако звани «гурбетски» углавном се говори на југу и био је под великим утицајем турског и арапских језика. Други, тако звани «арлијски» углавном се говори у Војводини и био је под утицајем српског и остали језика којима се говорило у оквиру Хабсбуршке монархије.

тога постоје и супротстављене теорије о пореклу Рома које су тешко помирљиве.¹¹

Мађари

Што се Мађара тиче, примећен је стабилан пад у броју ученика који похађају предавања на мађарском језику, као и броја наставника запослених у сектору за образовање на мађарском језику у Војводини.¹² Тај исход представља комбинацију различитих негативних фактора током претходне деценије. Пре свега, како се процењује, око 50,000 Мађара емигрирало је током 1990-тих година, углавном у Мађарску. Тај талас миграција посебно се односио на највиши образовни слој мађарске заједнице, посебно војвођанске Мађаре с високим школским образовањем и квалификацијама, од којих је добар број био запослен на местима универзитетских или средњошколских професора.

Овим факторима ваља додати и тренутно ниску стопу наталитета међу војвођанским Мађарима, који датира од националног цензуса из 1961. године, као и процес свесне асимилације. Тај други фактор нарочито је очигледан у Новом Саду и другим већим градским центрима у покрајини, уз могући изузетак Суботице. То је такође веома уобичајена појава када је у питању потомство из мешаних бракова, углавном Срба и Мађара.

Статистички подаци говоре о степену проблема. На пример, до касне 1998. године укупан број мађарских ученика у основним школама у Војводини пао је са 26 917 избројаних 1989. на 21 496.¹³ Истовремено, у одређеним војвођанским заједницама у којима су етнички Мађари чинили значајан проценат становништва (нпр. Нови Бечеј: 21.34%, Црња: 20.63%) није постојала средњошколска настава држана на мађарском језику. Свеукупан број ученика по мађарском одељењу у разним основним школама у општини Нови Сад пао је са 32-35 ученика по одељењу из 1990. на 12-18 ученика по одељењу из 1999.¹⁴

¹¹ Према најпроминентнијој теорији, Роми потичу из Пенцаба у Индији. Према мање вероватној теорији, међутим, Роми потичу из Египта.

¹² Процењује се да је до 2000. године на територији Војводине радило 27 школа у којима су држана предавања на мађарском језику. Ту је спадало 8 гимназија (у општинама Бачка Топола, Стари Бечеј, Зрењанин, Нови Сад, Сента, Сомбор и Суботица) плус 19 техничких/занатских школа (у Ади, Бачкој Тополи, Старом Бечеју, Зрењанину, Кањижи, Новом Саду, Сенти, Сомбору, Суботици: 6 школа Темерин, Чока). С друге стране, покрајина је у то време имала 120 основних школа на мађарском језику. Даље ваља да нагласимо да у Војводини тренутно не постоји ниједна приватна школа било ког нивоа на мађарском или било ком другом језику мањине. О овим бројкама види Д. Валић-Недељковић: *Образовање и масовни медији на језицима националних мањина у Војводини*, необјављени рад, 2000. стр. 1-15.

¹³ За ове податке види Tibor Meszmann: *О стању школства код војвођанских Мађара*. *Информатор*, бр. 4-5, 1999.

¹⁴ Види Zoltán Bunjik i Lászlo Glalambos: "Стање и проблеми школовања деце мађарске националности на матерњем језику у Новом Саду", *Информатор*, бр. 8-9, 2000.

Представници мађарске политичке и интелектуалне елите у Војводини очекују да ће недавне законске одредбе, на савезном као и на покрајинском нивоу, генерисати развој на пољу образовања на мађарском у блиској будућности. Изгледу за сарадњу с образовним установама у Мађарској, како одређује Члан 13, параграф 2 «Мађарског статусног закона», такође су створили талас оптимизма.¹⁵ Заиста, билатерална сурадња између образовних институција војвођанских Мађара и њихових копија у Мађарској се интензивирала током протекле три године. На пример, између 2000. и 2002 године, више од 40,000 књига о мађарском језику и фолклору увезено је у Војводину из Мађарске у циљу да послужи потребама школа на мађарском језику, на свим нивоима образовања и на читавој територији покрајине. Штавише, неке гимназије на мађарском језику у Суботици недавно су примиле финансијску подршку од одређених државних, као и приватних, фондација у Мађарској, док су остале мађарске образовне институције у Војводини примиле различите врсте материјалне помоћи од стране истих фондација (нпр. рачунарску опрему, комуникационе системе, итд.). Ови недавни догађаји добијају круцијално значење кад се узме у обзир чињеница да је током прошле деценије сарадња између институција војвођанских Мађара по питањима образовања била значајна.

Словаци

Што се тиче Словака, 17 основних школа на словачком језику плус две средње школе (једна у Бачком Петровцу, и друга у Ковачици) тренутно раде у Војводини. Као и у случају Мађара, мрежа образовања на словачком језику такође је оптерећена одређеним проблемима који су се манифестовали током протекле деценије. Пре свега, апроксимативно 95% Словака који су завршили средњу школу у Војводини током протекле деценије преселило се у Словачку како би студирало, и у већини случајева, остало тамо. То је резултовало дугорочним «одливом мозга» у круговима војвођанске словачке интелигенције. «Одлив мозга» такође је утицао и на образовни сектор, у облику недостатка техничког особља у различитим словачким образовним институцијама у покрајини.

Штавише, потомци из етнички мешаних бракова у неким претежно словачким насељима (нпр. Бачки Петровац) често нису показивали посебно занимање за похађање наставе на словачком језику. У ствари, језичке школе на словачком језику у Бачком Петровцу и у Ковачици тренутно пате од недостатка адекватног наставног особља и од недостатка ученика који би похађали наставу на словачком језику. Још је очигледније да се у гимназији у Старој

¹⁵ Види: Act LXII of 2001 on Hungarians Living in neighbouring Countries. Budapest: Office for Hungarian Minorities Abroad, 19 June 2001. Одредбе Акта које се односе посебно на војвођанске Мађаре даље олакшава Члан 6 новог савезног закона. Такође су укључени у билатерални споразум о заштити мањина, потписан између Србије и Црне Горе и Мађарске 27. Децембра 2002.

Пазови (тј. на подручју где живи око 7.000 Словака) већина предмета предаје на српском језику.¹⁶

С друге стране, постоје одређени проблеми с обуком наставника који би држали наставу на словачком, посебно на нивоу основних школа. У Војводини је задатак обуке основношколског кадра додељен Факултету за образовање основношколског кадра у Бачком Петровцу (тј. огранку сомборског Факултета за образовање основношколског кадра). Мада, према анкети проведеној почетком 2000. године у претежно словачким местима у Војводини, већина мештана не сматра ову обуку претерано корисном, будући да је бројност наставног кадра и онако већа него што је потребно и већина предавања, осим нешто практичне наставе која је организована на словачком, се одвија на српском језику.¹⁷

Надаље, настављају се финансијски проблеми. Библиотека Катедре за словачку књижевност и језик на Универзитету у Новом Саду, на пример, у протеклих десет година једва да је набавила ишта од литературе. То има везе с чињеницом да је «Матица словачка» током тог периода имала изразито мали број издања, углавном због финансијске кризе с којом се сусрела. Као и у случају Мађара, ограничен број књига и осталог наставног материјала је у протеклих десет година увезен из Словачке.¹⁸ Од политичких промена у октобру 2000, ипак, везе између војвођанских Словака и одређених образовних институција из Словачке (нпр. Универзитет у Братислави и словачко Министарство образовања) су поново успостављене. Главна очекивања војвођанских Словака су да ће активна сарадња са различитим словачким институцијама, у комбинацији са најновијим домаћим правним развојем, генерисати плодније услове за на пољу образовања на словачком језику у Војводини.

Румуни

Што се тиче Румуна, у Војводини тренутно ради 28 основних школа на румунском језику. Упркос томе, мрежа образовања на румунском језику налази се под утицајем одређених негативних чинилаца. Као и у случају готово свих осталих мањина, мањак адекватног државног и приватног финансирања организације образовних активности представља највећи проблем. Други, која је можда још важнији, је процес свесне асимилације који се одвија у склопу румунске заједнице у Војводини. Заиста, румунски родитељи верују да ће њихова деца имати толико бољу перспективу за даље образовање и запошљавање уколико колико раније савладају српски језик. Последишно, занимање уче-

¹⁶ Види Viera Boldocka: Средње и високо школство Словака у Југославији, *Информатор*, бр. 20-21, 2001, стр. 17-20.

¹⁷ Види Д. Валић-Недељковић: Education and Mass-media in the Languages of Ethnic communities in Vojvodina, pp. – 4-6.

¹⁸ Види М. Шимакова: Осврт на рад и развој Катедре за словакистику на Филозофском факултету у Новом Саду, *Информатор*, бр. 8-9, 2000.

ника основних школа да похађају наставу на румунском у Вршцу и остатку Баната који карактерише велика концентрација румунског становништва је разочаравајуће мали¹⁹.

То је имало прилично негативан утицај на одређене аспекте друштвеног живота Румуна у Банату. На пример, скупштине у локалним општинама на подручјима где живи велик постотак Румуна често не могу да нађу задовољавајући број Румуна с довољним познавањем њиховог матерњег језика који би радили у локалној администрацији.

У протекле две године ипак је било нешто оптимистичких изгледа. Међудржавна сурадња између војвођанских Румуна и неких румунских институција у њиховој матичној земљи полако се поново успоставља. Румунско Министарство за образовање нуди стипендије младим Румунима из Војводине како би студирали у Румунији, док је румунско Министарство спољних послова недавно понудило књиге и другу опрему румунским школама у покрајини. Узевши у обзир да је током протекле деценије комуникација између војвођанских Румуна и Румуна у Румунији била слаба, то је свакако значајно побољшање.²⁰ Штавише знатан број војвођанских Румуна који су се током 1990-тих преселили у Румунију (нпр. у Темишвар, Букурешт и Клуж-Напока), углавном из разлога образовања, вратили су се у своја родна места. То би могло да донесе «краткорочно» побољшање недостатка предавача на румунском језику у разним школама широм делова Баната који су насељени Румунима, а такође и побољшање недостатка кадрова са адекватним знањем румунског у локалној администрацији.

Русини

Коначно, што се тиче Русина, постоје 3 основне школе у Војводини у којима се предају предмети на русинском. Проблеми са којим се сусреће русинска мањина, а који се односе на сектор образовања, првенствено имају везе с малом бројношћу заједнице. То, у комбинацији с чињеницом да војвођански Русини углавном живе у малим сеоским заједницама (нпр. Руски Крстур), често их је нагомила да се свесно асимилију у националну већину. Такође имајући на уму да Русине не спадају међу богатије заједнице у покрајини,

¹⁹ У вршачкој гимназији је, на пример, само 75 од укупно 855 ученика похађало наставу на румунском језику 1999. године. Такође, у градској основној школи је само 235 од 875 ученика похађало наставу на румунском. Штавише, у економској школи у Алибунару (средњој) само 116 од 691 ученика је похађало наставу на румунском. Слични односи такође могу да се нађу у школама по мањим местима у Банату која су насељена румунском популацијом (нпр. Ново Село, Владимировац, Уздин, Долово, итд.). О том проблему, као и о образовању на румунском језику уопште, види Ницу Циобану: Школство на румунском језику у Војводини – књига са све мање страница. *Информатор*, бр. 4-5, 1999.

²⁰ Интервју са румунским новинарем на РТС Нови Сад, 24. 04. 2002. Томе може да се дода закључак споразума између Србије и Црне Горе и Румуније о третману националних мањина од 30. октобра 2002.

многи русински родитељи процењују да шансе за боље запослење и економски просперитет њихове деце леже у адекватном знању српског језика. У ствари, до средине 2000. године, само 15 од 125 уписаних студената Русина студирало је на Катедри за русински језик и књижевност.²¹

Проблем ограниченог државног спонзорисања русинских образовних активности представља додатни негативни фактор који је тешко игнорисати. Штавише, активна сарадња између војвођанских Русина и њихових сународника у Словачкој и Украјини по питањима образовања још није раширена²².

Медији и штампа националних мањина

Чини се да су медији и штампа националних мањина настањених у Војводини генерално били под утицајем неких негативних «објективних» фактора. Један од њих је и штета нанета инсталацијама Радио-Телевизије Србије Нови Сад током НАТО бомбардовања. Посебно чињеница да је том приликом зграда РТС-а Нови Сад потпуно уништена постала је дугорочна главна препрека која је озбиљно спречавала напоре свих новинара припадника мањина запослених на радију као и на телевизији. Због губитка неопходне техничке опреме, многе емисије на језицима мањина у склопу РТС Нови Сад су, током протекле две године, углавном представљале понављање старих, углавном фолклорних и културних, програма. Такође, покрајинске ТВ станице често су имале тешкоћа да програм емитују на подручју читаве Војводине што је био резултат штете нанесене систему одашиљача. Друго, у Војводини постоји слаба мрежа приватних мањинских медија и зато се штампа и медији националних мањина у провинцији тренутно финансирају смо од стране државе. Као и у случају сектора образовања, државно финансирање медија и штампе националних мањина у Војводини је све пре него довољно. То је, наравно, само још један симптом финансијске кризе с којом се сусреће држава. Треће, начин на који се врши приватизација медија у покрајини може прилично негативно да се одрази на емитовање на језицима националних мањина. Заиста, тржишни оријентисани медијски предузетници нису посебно склони финансирању програма који се привлачни прилично ограниченој публици, укључујући ту и емитовање на језицима националних мањина. Након недавне приватизацију Радија Вршац, на пример, укинут је његов програм на румунском језику. Додатни проблем представља чињеница да националне мањине у Војводини, како се чини, тренутно нису у стању да оснивају приватне медијске институције и искористе релевантне одредбе новог савезног закона. У следећем делу рада фокусираћемо се на сваку националну мањину појединачно.

²¹ О овим бројкама види В.Ј. Pouzan: Caught in the middle: Carpatho-Rusyns and the Vojvodina. Central Europe Review, vol. 2, no. 25, 2000.

²² Интервју са русинским новинаром на РТС Нови Сад, 22.02.2002. Такође види Јанко Рамач: Четири модела организовања културно просветног и националног живота Русина у Југославији, *Информатор*, бр.8-9, 2000.

Роми

Ромска штампа у Војводини није нарочито развијена што је последица комбинације два негативна чиниоца које смо раније поменули.²³ Један од њих представља чињеница да је ромски језик у Србији још увек у фази стандардизације. Други је висок степен неписмености међу том специфичном националном мањином. Што се тиче радија, чак неколико радио станица у Војводини емитује програм на ромском језику.²⁴ Од њих је највреднији помена дневни програм на ромском језику на Радију Нови сад, који се емитује сваког дана у трајању од 2 сата и 30 минута. Што се ТВ програма тиче, РТС Нови Сад емитује дневни информативни програм на ромском језику у трајању од сат и по времена. Већина програма је, ипак, двојезична (тј. пола на српском/пола на ромском). То има везе с мањком особља које течно говори ромски језик и то због пре поменуте асимилације са Србима и осталим групама. Штавише, задовољавајућа сарадња између војвођанских ромских новинара и њихових колега у иностранству, мада постоји неки мали пројекат на Интернету.²⁵ Без обзира на то, константно имајући на уму проблем раширене неписмености међу Ромима као и њихово сиромашно финансијско стање, садашње стање ромских медија у Војводини уопштено може бити сматрано задовољавајућим.

Мађари

Недостатак «свежих» кадрова у мађарском новинарству и медијским кућама у Војводини (тј. релевантним емисијама на РТС Нови Сад и у дневнику *Magyar Szó*), у комбинацији с њиховим неадекватним спонзорством од стране државе, недавно је створило одређене проблеме.²⁶ Поред исељавања које се одвијало током прошле деценије, а које је поменуто раније, великог проценат млађе генерације војвођанских Мађара, нарочито високог образовног слоја, плате новинара запослених у мађарском сектору РТС Нови Сад, као и у локалним мађарским новинама, озбиљно су се смањиле,²⁷ а да техничка опрема у новинским и медијским институцијама војвођанских Мађара ни-

²³ Уствари, тренутно у Војводини излазе само два листа на ромском језику: *Alavi Romengo* и *Romologija*.

²⁴ То су радио станице Бела Црква, Вршац, Кикинда, Србобран, Сомбор, Стара Пазова, Оџаци, Беочин и Инђија.

²⁵ Интервју са ромским новинаром на РТС Нови Сад, 09.04.2002.

²⁶ У новембру 1999. године само 12 од 56 запослених у мађарском сектору РТС Нови Сад имао је испод 40 година. О том питању види Д. Валић-Недељковић: *Media in the Multicultural and Multilingual Province of Vojvodina*. Neobjavljen rad, 1999. p. 3.

²⁷ На пример, установљено је да је до јесени 2000. године просечна месечна плата старијег новинара у мађарском сектору РТС Нови Сад пала на мање од 1000 ДЕМ. По питању ових бројки види исто.

је обновљена веома дуго времена. Проблем који се појавио убрзо након «промене гарде» у октобру 2000. био је константан покушај две главне мађарске политичке странке у покрајини да остваре што већу контролу над медијима и штампом њихове националне мањине. То се углавном односи на Савез војвођанских Мађара Јожефа Касе, странке укључене у ДОС која тренутно ужива подршку већине мађарских становништва насељених у «енклави» на северу Бачке. Заиста, чини се да су покушаји ове странке да монополизује мађарске медије у Војводини заменили претходну деценију цензуре једнако опструктивним елементом. Осим тога, предмет политичке природе, попут мањинских права, генерално се не анализирају дубински у *Magyar Szó* и осталим публикацијама мађарске мањине у Војводини (нпр. периодикама *Családi Kör* и суботичком недељнику *Hém Han*)²⁸.

С друге стране, прилично позитиван развој представља чињеница да се током претходне две године мађарски медијске и новинске куће примиле неку, иако ограничену, финансијску подршку (нпр. систем рачунара и остале комуникацијске уређаје) од државе као и од приватних фондација у Мађарској. Нека кооперација, иако на високо персонализованом и неформалном нивоу, такође је била актуелна међу мађарским новинарима из Војводине који су тренутно запослени у државним и приватним медијским кућама у Мађарској. Очекује се да ће одредбе новог савезног закона о међудржавној сарадњи националних мањина, у комбинацији са одредбама «мађарског статусног закона» (Члан 17 о медијима на мађарском језику у суседним државама), у ближој будућности створити позитивне изгледе за комуникацију на службеном нивоу између мађарских новинара из Војводине и њихових колега из Мађарске. Коначно, Мађарска државна телевизија тренутно покреће одређене пројекте који ће ићи у корист војвођанским Мађарима и остатку дијаспоре, на пример, сателитски канал зван «Дунавска телевизија» који је усмерен директно ка оним Мађарима који су насељени у суседним земљама.²⁹

Словаци

Војвођански Словаци, с друге стране, тренутно објављују 7 периодичних издања на свом матерњем језику и нити један дневник. Најзначајније од тих издања је недељник *Hlas Ludu*, најстарије издање на словачком језику у покрајини. Штавише, ТВ Нови Сад емитује дневни информативни програм на словачком у трајању од два и по сата, а Радио Нови Сад такође емитује петосатни дневни програм на словачком, што је отприлике два сата мање него 1999. године.

²⁸ Интервју са менаџером медијске невладине организације из Новог Сада, Нови Сад, 15. 03. 2001.

²⁹ Интервју са мађарским новинаром на РТС Нови Сад, Нови Сад 24.04.2002.

Словачки медији и штампа у Војводини тренутно се сусрећу са разним проблемима. Пре свега, као то је случај и Аа Мађарима, масовно исељавање младих образованих војвођанских Словака у протеклих десет година довело је до мањка «свежих» кадрова који би радили у медијским и новинским кућама у Војводини. Истовремено су се плате оних новинара запослених у словачком информативном сектору знатно смањиле, док је техничка опрема наставила да застарева. Техничку подршку коју су словачком сектору РТС Нови Сад недавно су понудили Покрајински секретаријат за информисање и Савезно министарство за националне мањине и етничке заједнице није довољна.

Новине на словачком ретко покривају теме политичког карактера, а када то и чине, чланци су углавном информативне а не аналитичке природе. У ствари, популарност *Hlas Ludu* као и остатка словачких информативних гласила у Војводини је значајно опала.³⁰

Румуни

Новинска мрежа на румунском језику у Војводину укупно садржи 7 недељника и периодичних издања. Најстарији и најзначајнији је недељник *Libertatea*. Надаље, Радио Нови Сад емитује петосатни информативни програм на румунском језику, за један сат краће него што је то био случај 1999. године, ТВ Нови Сад емитује полусатни дневни програм на румунском, а у јужном Банату постоји 7 локалних приватних радио станица на румунском. Већина тема у штампи на румунском језику покрива културна и друштвена питања и ретко има политичку димензију.³¹

Што се тиче новина на румунском језику, садашњи изгледи су озбиљно нарушени трајним финансијским проблемима. Фокус румунске мањине представљају електронски медији, а програми РТС-а Нови Сад на румунском језику тренутно не спадају у приоритете. Такође, мањак младих кадрова прети да затвори румунска одељења на неким радио станицама у јужном Банату, попут Радија Алибунар.³² Разни представници војвођанске румунске елите попут «Савеза војвођанских Румуна», «Заједнице Румуна у Србији и Црној Гори» и «Друштва румунског језика» тренутно на разне начине покушавају осигурају преко потребну материјалну помоћ од стране релевантних државних власти у Румунији.

³⁰ Према истраживању проведеном у Војводини у јесен 2000, свега 0,6% испитаника изјавило је да редовно чита *Hlas Ludu*. О овом питању види Д.Валић-Недељковић: *Education and mass media...*, p.11

³¹ Интервју са менаџером медијске невладине организације из Новог Сада, Нови Сад, 15.03.2001.

³² Интервју са румунским новинарем на РТС Нови Сад, Нови Сад 24.04.2002.

Русини

Најзначајнија информативна публикација на русинском језику је *Руске Слово*. Четири локалне радио станице – при чему се две веће налазе у Кули и Врбасу – емитују три сата информативног програма на русинском језику дневно, док ТВ Нови Сад емитује приближно 7700 минута програма на русинском језику годишње. Као што је случај и с осталим националним мањинама, већина политичких и мањински оријентисаних тема у русинским штампаним и електронским медијима има пре информативне, него аналитички карактер.

Основни проблем русинских штампаних и електронских медија у Војводини је недостатак финансирања од стране државе као и недостатак младих кадрова. Као и у случају Румуна, скорашњи негативни развој увелико одражава процес свесне асимилације Русина у националну већину. Плате које нуде поменуте институције такође нису посебно задовољавајуће. Надаље, као и у сектору за образовање на русинском језику, током протекле две године није било могуће остварити сарадњу са фондацијама које покривају русинске интересе, а налазе се у Словачкој и Украјини.³³

Хрвати

Конечно, новинска и медијска мрежа највеће војвођанске националне мањине с још непризнатим статусом, Хрвата, није нарочито развијена. У јулу 2001. године ТВ Нови Сад представио је кратко информативно емитовање на хрватском језику у организацији локалне НВО, док се двосатни дневни информативни програм на хрватском језику емитује на Радио Суботици од децембра 1998. године. Што се тиче штампе на хрватском језику у Војводини, главне публикације тренутно издаје Римокатоличка црква и одређене хрватске културне организације из околине Суботице. Значајан помак одиграо се 2002. године: било је то стварање хрватске новинско-издавачке куће *Хрватска ријеч* у Суботици. Ускоро се очекује да *Хрватска ријеч* почне са издавањем дневних новина на хрватском језику са истим називом. Стварање позитивнијих помака за војвођанске Хрвате на пољу јавног информисања, као и образовања, ипак остаје условљено концесијом за признавање колективног правног статуса ове мањине.

---

³³ Интервју са русинским новинарем на РТС Нови Сад, 22.04.2002. Такође види Велимир Паплацко: Развој радио информисања код Русина и Украјинаца од проналаска радио апарата до данас у Источној Словачкој, Такарпатју и у Југославији, *Информатор*, бр. 2-3, 1999.

Интернетничка питања

Како бисмо заокружили ово поглавље, узећемо у обзир интернетничке дијалоге у медијима и штампани националних мањина у Војводини. Квантитативни подаци које смо цитирали потичу из истраживањаведеног крајем 2000. у невладиној организацији «Новосадска новинарска школа». У ствари, само неколико референци о националним мањинама, као и о националној већини, је до тада било издато у склопу различитих мањинских медија у покрајини. Већина тих референци о «другима» објављена је у програму Радио Сомбора на ромском језику (тј. 14% укупних емитовања). Случај са медијима и штампом осталих националних мањина био је далеко негативнији. У стари, *Magyar Szó* је објавио само 4% чланака фокусираних на остале националне групе у Војводини, *Hlas Ludu* такође само 4%, а *Libertatea* и *Руске Слово* само 1%. С друге стране, референце о националним мањинама у Војводини такође су биле ретке и у српским медијима и штампани у покрајини (тј. *Дневник*: 3% од укупног броја чланака, *Глас Јавности*: 2%, Радио Сомбор/програм на српском језику: 9% од укупног емитовања).³⁴ Чини се, међутим, да овај догађај није имао посебног утицаја на интеркултурне односе у Војводини на њиховом базичном нивоу.

Уместо закључка

Прибављање одређених институционалних гаранција националним мањинама, које се односе на службену употребу њиховог језика од есенцијалне је важности за очување њиховог групног идентитета као целина на глобалном нивоу. То се посебно односи на секторе јавног информисања и образовања. Као што је и наглашено у овом чланку, недавна институционална кодификација индивидуалних/колективних права и слобода мањина у Србији и Црној Гори и аутономној покрајини Војводини може да се сматра позитивном и у неким случајевима више него задовољавајућом.

Па ипак, као што смо показали, стварно стање медија/штампе и образовања националних мањина у Војводини у овом тренутку није посебно обећавајуће. У ствари, оба претходно споменута сектора тренутно су оптерећена заоставштином из претходне «изгубљене деценије». Неки негативни «објективни фактори» који су, чини се, погодили све националне мањине подједна-

³⁴ О овим бројкама види Д. Валић-Недељковић: Интернетнички дијалог јавне комуникације у Војвођанској свакодневици. Необјављен рад, 2001, стр. 1-15. Даље ипак ваљана гласити да, иако је румунска *Libertatea* недавно почела да објављује чланке који се односе на политичка питања попут мањинских прва, а које припремању аутори и новинари припадници осталих националних мањина у Војводини. Слична иницијатива такође је недавно била спроведена, иако унутар нешто више ограниченог контекста, и у русинским новинама *Руске Слово*. Па ипак, обе ове иницијативе се до сада нису показале плодносима и то због финансијских тешкоћа са којима се сусрећу ове две институције.

ко су неспособност државе да адекватно финансира њихове активност, што је резултат шире и превладавајуће економске кризе, мањак «свежих» и задовољавајуће обучених кадрова у секторима јавног информисања и образовања, као и недостатак одговарајуће техничке опреме (углавном због последњег ембарга УН-а и, посебно што се електронских медија тиче, НАТО бомбардовања).

Као што препоручују локалне НВО и као што се очекује од националних мањина у Војводини, одређене одредбе најновијег закона о националним мањинама треба да буду примењене најпотпуније могуће. Шта треба да се деси?

Пре свега, одговорна савезна и покрајинска тела треба да каналишу више неопходне финансијске помоћи ка пројектима образовне и информативне природе које организују националне мањине у покрајини у оквиру покрајинских државних институција (нпр. државним ТВ и радио станицама, релевантним мањинским одељењима на свим нивоима образовног система који покрива државна администрација, итд.). Што се тиче медија и штампе, техничка опрема релевантних мањинских институција треба да буде обновљена. То значи да би одређен проценат финансијске помоћи упућен Србији и Црној Гори од стране међународних организација (нпр. Светске банке, Пакта за стабилност југоисточне Европе који ради у оквиру граница ЕУ, итд.) требао да буде намењен за горе поменуте сврхе. Имајући на уму недавну обнову билатералне сарадње између националних мањина у Војводини и њихових «матичних земаља», као и њен позитивне иако ограничене ефекте, одредбе недавно донесеног закона о националним мањинама које се тичу међудржавне сарадње, требале би да буду примењене у потпуности. Ваља предузети одређене мере да се боље обучи особље запослено у медијима/штампи и образовним институцијама националних мањина у Војводини. Такође, што се тиче медија и штампе, новинари припадници националних мањина сами треба додатно да се потруде како би успоставили кохерентнију сарадњу са својим колегама из осталих националних мањина, како би заједнички решавали круцијална питања од заједничке важности за све мањинске групе. Напокон, треба да се предузму одређене превентивне мере како мањинске медије и штампу не би монополизовале интересне групе које делују унутар самих мањина.

Поред ових одредби на «високом нивоу» ипак не треба занемарити основну димензију. Другим речима, ефикасније функционисање образовних и информативних институција националних мањина такође у великој мери зависи од самих националних мањина. Као што смо већ споменули у случају Рома и утицаја одређених патријархалних обичаја који још увек преовлађују међу њима, став одређених група према образовању може бити додатно условљен њиховим друштвеним етосом. Зато, уколико се такође не догоде и «унутрашње промене», примена мера позитивне дискриминације можда неће, само по себи, допринети никаквом радикалном развоју.

Најважније од свега је, ипак, да се обрне претходно споменути процес свесне асимилације у националну већину. Истрајност овог феномена прогресивно може да доведе до изумирања одређених групних идентитета у Војводини, нарочито кад су у питању мање националне мањине. На пример, са посебним освртом на Румуне, стручњаци за демографију с Универзитета у Новом Саду процењују да уколико се не обрне, овај процес свесне асимилације у комбинацији с ниском стопом наталитета групе, може да доведе до изумирања румунског групног идентитета у покрајини до 2065. године. Уз истрајну економску кризу и ретке прилике за запошљавање у руралним срединама које насељавају националне мањине, тај процес се моментално чини иреверзибилним. Чини се да ће млађе генерације готово свих националних мањина наставити да траже бољу шансе за запошљавање у већим урбаним центрима (нпр. Новом Саду, Београду), где увелико превладавају српски језик и култура.

Vassilis Petsinis
Centre for Russia and
East European Studies
University of Birmingham,
U.K.

S u m m a r y

VOJVODINA'S NATIONAL MINORITIES: CURRENT REALITIES AND FUTURE PROSPECTS

In this article, a critical overview of the situation of the national minorities resident in the Serbian autonomous province of Vojvodina is pursued. First of all, the novel legal framework with regard to national minorities, on the federal as well as the provincial level, is outlined. Then, the state of education in Vojvodina's minority languages, as well as the situation of the national minorities' media and press, is assessed. What the author tries to demonstrate is that the effective safeguard of the collective identity of Vojvodina's national minorities primarily relies on two factors: a. the full implementation of the novel legal (federal as well as provincial) provisions; b. the attitude of the national minorities themselves towards the question of preserving their group identities.

Key words: national minorities, autonomous province of Vojvodina, group identities, education, media and press.